

Slovenský kresťanský samizdat

Štvrťročník informujúci a uvažujúci o kresťanskom svetonázore a kresťanskej kultúre

Kolín, jún 2003

Číslo 4

Najprv mi treba vysvetliť a ospravedlniť sa za toto oneskorené vydanie. Príčina je v tom, že väčšinu mája a júna som trávil vo svojej „starej domovine“ v Melbourne (dcérina svadba). Piate, septembrové číslo však už vyjde včas.

Taktiež na toto obdobie padlo desiate výročie od smrti môjho otca a prvého učiteľa. Patril do umlčanej generácie, mohol písať iba „do šuplíka“ a tak väčšina jeho myšlienok sa buď nezachovala alebo stratila na aktualite. Čo však ostalo večne aktuálne, je — domnievam sa — jeho životná filozofia, vrátane jej ideových základov. Aj z toho sa v napísanej forme zachovali iba útržky, tak som sa tu podujal napísať akýsi úvod do jeho „filozofie troch platform“, (str. 7–8) ako som si ju pamätal a ako sa z tých útržkov dala vyčítať. Ale hlavne ako som ju sám chápal, lebo aj pri všetkom rozšírení obzoru akého sa mi dostalo príchodom do slobodného sveta, otcova filozofia mi ostala platná a použiteľná ako východzie stanovisko, ako filter cez ktorý sa mi všeličo i dnes javí zrozumiteľnejším. Preto sa aj musím ospravedlniť, že v spomínanej úvodnej úvahe nie veľmi jasne rozlišujem otcove myšlienky od mojich dodatkov, lebo to už ani nie je možné.

Tretia aktuálna téma, ktorú nemožno ani v tomto samizdate celkom ignorovať je výsledok amerického rozhodnutia ísť do vojny v Iraku (úkol pomerne ľahko zvládnutý) a jeho dôsledky, Pandorina škatuľa¹ z ktorej ešte všeličo nepríjemné, a to nielen pre Ameriku, môže vziť. Aj keď sme povedali, že konkrétnymi politickými problémami sa tu zaoberať nebudeme, ide o situáciu, ktorá môže mnohé zmeniť i na svetovej kultúrnej scéne. Lebo či sa to niekomu ľúbi či nie, dnes je to Amerika, ktorá je nielen najväčším vojenským a ekonomickým obrom, ale aj jej kultúra, jej spôsob myslenia a ako vidí

¹ Pandora, žena z gréckej mytológie, ktorá mala škatuľu plnú mizérie a zla. Prometheus ju prinútil škatuľu otvoriť, a všetka mizéria sa rozliala po zemi.

svet, má rozhodujúci vplyv nie iba na kultúrne a svetonázorové problémy Západu (tomuto sa venujeme na str. 2–4) ale aj celého sveta. Posmešky, hlavne od „múdrych“ európskych ľavicárov (zelení v Nemecku a inde) resp. od francúzskeho kohúta na (iba európskom) smetisku nevedú nikam. Lebo odpoveďou na svetové problémy nie je ani večné európske mudrovanie (kde „skutek utek“) ani málo premyslené jednanie amerických neocons (ako dnes nazývajú neokonzervatívov, ktorých jedným z intelektuálnych zriediel je AEI z ktorého sme aj tu už citovali). Lebo tak ako okrem anti-amerikanizmu niet veľa ideologicky spoločného medzi Chiracom a nemeckými červeno-zelenými ideológmi, aj Amerika má svoje póly: Zmieta sa medzi svojimi dvomi extrémami: neocons a ľavicoví vyznavači *political correctness*. Neocons boli donedávna v iba ideologickej opozícii, dnes sú pri moci a to nie iba zásluhou Busha a 11. septembra. Tí druhí stále ešte diktujú ideologicky uväznené myslenie mnohých Američanov (intelektuálov?), hoci teraz už aj neocons vedia ako uväzniť myslenie, predovšetkým prostých Američanov.

Európa sa takto ideologicky rozchýpať nevie — a ak, tak iba kopírovaním Ameriky — je rozvážnejšia, vystupuje dôstojnejšie, ale tým pádom je aj nečinnnejšia ako sa nebudaj patrí na „starú“ Európu. Ako sme to tu už povedali, východisko treba hľadať nie vo vzájomnom vyplazovaní si jazykov, ale v dialogu rozvážnych a nečinných s nerozvážnymi, ale činnými.

OBSAH

■ Koniec Západu?.....	2
■ Ide o zmysel Európy.....	3
■ Zle pochopená biblia.....	5
■ Boh v mozgu.....	6
■ Tri platformy kontaktu EGA s realitou.....	7
■ Globalizácia a kresťania II.....	9
■ Vyhlásenie islamskej konferencie.....	11

Koniec Západu?

Frontpage Symposium² uverejnil 27. novembra 2002 na túto tému verejnú diskusiu, ktorej sa zúčastnili: Dr. Charles **Kupchan**, univerzitný profesor, významný člen amerického Výboru pre zahraničné vzťahy (Council on Foreign Relations). Author knihy *Koniec americkej éry* ako aj nedávneho článku v *The Atlantis* pod hlavičkou tejto diskusie, kde tvrdil, že cesty Ameriky a Európy sa rozchádzajú. Dr. Angelo **Codevilla**, profesor medzinárodných vzťahov na Bostonskej univerzite a trvalý člen *Hoover Institution* na Stanfordovej univerzite. Radek **Sikorski**, stály pracovník *American Enterprise Institute* (AEI)³, riaditeľ *Novej atlantickej iniciatívy* AEI. Joel **Mowbray**, reportér pre časopis *National Review*. Toto je skrátený preklad tu vyslovených názorov.

Začnime otázkou, končí Pax Americana a čo si myslíte o "Konci západu"? Kolko pravdy je v tomto scenáriu?

Kupchan: Vznikajúca trhlina medzi Amerikou a Európou má niekoľko zdrojov. Možno najsilnejší je geopolitický. Vzostup Európy bude nevyhnutne znamenať viac súťaženia so Spojenými štátmi. Ale ide aj o kultúru, keďže rôzne politické kultúry stimulujú vzájomné odcudzovanie sa. S ochladzovaním politických vzťahov aj kultúrne rozdiely sa stávajú vypuklejšími, čiastočne preto, lebo politici a politickí teoretici im budú venovať viac pozornosti.

Codevilla: Určite jestvuje zrážka (*clash*) medzi civilizáciami elít, ktoré vládnu Európe a civilizáciou väčšiny Američanov. Na druhej strane miernejšia verzia tej istej zrážky panuje medzi tými Američanmi, ktorí udávajú tón na univerzitách, v médiach a v zábavných programoch, úniami atď a ostatnými Američanmi. Ako vždy, civilizácia je definovaná skrze náboženstvo. V Európe uctievanie Boha je mŕtve — ale nie oveľa viac ako u príslušníkov určitých amerických elít. Títo sú ale oveľa agresívnejšie protináboženski ako ich európski súputníci. Podobne zmýšľajúce elity v Európe a Amerike majú spoločnú aj inú vlastnosť: neschopnosť vytvoriť vojenskú moc a ani sa na nej nezúčastňujú.

Sikorski: Aj keď rivalita medzi Európou a Amerikou, obzvlášť vo veciach obchodu a regulácií, narástla, označovať to za 'zrážku civilizácií' je klamné. Prijímam názor Dr. Kupchana, že USA budú stále viac mať do činenia s Európou, ktorá vie povedať nie. Toto je prekvapivé v čase keď americká vojenská a ekonomická prevaha nebola nikdy väčšia. Ale rastúca európska súdržnosť je tiež fakt, ktorý americkí politici ešte nie plne pochopili. 'Nech sa tvoje sny naplnia' je vraj čínskou kliatbou. Nuž sen jediného telefónneho čísla, ktoré stačí vytočiť kedykoľvek Amerika potrebuje konzultovať Európu, sa môže skoro splniť. Úlohou amerického štátníctva je postarať sa, aby Európa pridávala a nie uberala na americkej moci. Preto je tak životne dôležité udržiavať NATO, obranné rameno našej civilizácie a doplniť ho Transatlantickou oblasťou

slobodného obchodu (*Transatlantic Free Trade Area*) skladajúcou sa z EU a NAFTA.

Mowbray: Ak pochybujete o rozkole medzi Amerikou a Európou, stačí sa pozrieť na debatu okolo Iraku. Aj keď vyhral iba tesne, Schröder preskočil latku v Nemecku tým, že išiel proti Spojeným štátom. Jestvujú dôvody prečo Bush mal iba Blaira s ktorým mohol vytvoriť alianciu, ale ja nemyslím, že by to Američania nevnímali. Ak vôbec, mnohí Američania si bolestne uvedomujú, že mnohí Európania im zazlievajú všeličo — od vysoko rozvinutej (*sophisticated*) technológie až po zdánlivo nie tak vysoko rozvinutého prezidenta. Predsa však, väčšina Američanov by nemenila našu vojenskú moc za neschopné krdle (*bunch*) — a my by sme celkom iste nechceli žiadneho z ich socialistických, alebo trochu napravo-od-socialistických, vodcov.

Sikorski: Ak by pár tisíc hlasov bolo išlo opačným smerom na Floride a v Nemecku a mali by sme tým pádom na čele Al Goreho a Edmunda Stoibera, mohol by som tento argument obrátiť — z čoho je vidieť ako je nevhodné stavať ďalekosiahle závery na takom chabom základe a ako je klamné odpisovať celý kontinent na základe jeho údajných charakteristík. Povýšenecký tón, ktorým sa v poslednej dobe niektorí americkí triumfalisti obracajú k ostatnému svetu, je znakom spupnosti (*hubris*), ktorá vždy končí v slzách.

Mowbray: Stoiber a Gore prehrali a to je jednoduchý fakt. Je pravda, že obe voľby boli tesné, ale existuje jasný rozdiel čo sa týka kultúry aj filozofie — rozdielnosti, ktoré sú oveľa hlbšie ako pár tisíc hlasov tu alebo tam. Nemám v úmysle rýpať do Nemcov — do Francúzov možno áno — ale ak niektorá skupina trpí neznesiteľnou spupnosťou, tak sú to Európania, nie Američania. Isteže, v Amerike kritizujeme Európanov, ale je to práve preto, že nám je zle z nafúkaných (*pretentious*) elít, ktoré v najlepšom prípade majú pod kontrolou hlásne trúby za veľkou mláskou.

² pozri [FrontPageMagazine.com](http://www.frontpagemagazine.com) alebo aj http://www.aei.org/research/nai/news/newsID.16825/projectID.11/news_detail.asp

³ Americký konzervatívny *think tank* z ktorého vyhne pochádzal aj protieurópsky ladený príspevok *Je stará a stojí nám v ceste* z minulého čísla SloKreSam.

Zo všetkých centier moci vo svete stojí niektorá bližšie k Amerike — čo sa týka spoločnej histórie, ústavnej a právnickej tradície, životného štýlu, hodnôt a geostrategických záujmov — ako Európa? Ak nie, tak ako môže Európa kedykoľvek predstavovať hrozbu pre Ameriku? Nie je "hrozba" kategorizovaná nepriateľom, ktorý má významne odlišné hodnoty ako je opovrhovanie sekulárnou slobodou (napr. bojovný islam), alebo slobodným obchodom (napr. komunizmus)?

Kupchan: Myslím, že v konce koncov otázka moci preváži kultúrnu a ideologickú afinitu. Táto afinita zaručuje, že roztržka medzi Európou a Amerikou nie je militarizovaná. Vieme však z dejín, že mocenské póly obyčajne súperia medzi sebou o prestíž, vplyv a postavenie. Európa a Amerika nie sú dostatočne spriaznené aby bola záruka, že toto súperenie nepreváži akonáhle sa ich diplomatické a ekonomické sily stanú rovnocennými.

Codevilla: Európa ohrozuje Ameriku iba svojou slabosťou. Pozitívom je tu pritom to, že Európania sú natoľko neškodní, že by sa nedali použiť proti nám ak by mali byť pod vládou moci nám nepriateľskej. Preto jedna z hlavných zásad americkej geopolitiky — nedovoliť aby sa Európa dostala do nepriateľských rúk, lebo jej potenciál v dobrom či zlom je veľký — viac neplatí.

Kupchan: Vojenská moc nie je všetko. Ak sa Európa a Amerika rozídu, Amerika ostane odrezaná od sveta.

Sikorski: Veru, vodca potrebuje nasledovníkov a dobrý vedúci dosiahne viac ak vytvorí atmosféru spoločného účelu a cieľov, trebárz skrze svoj šarm, ako keď podriadeným vraví akí sú poľutovaniahodní. Prezident Bush bol (v tomto zmysle) v poslednej dobe celkom dobrým vodcom.

Kupchan: Európa je vojensky slabá v porovnaní s USA a táto asymetria má vplyv na náš vzťah, často menej ako priaznivo. Ale ekonomická a diplomatická sila Európy je tiež súčasťou tejto rovnice. Neboli by sme mali túto diskusiu ak by Európa nebola geopoliticky dôležitá.

Stane sa Európska únia čoskoro mocnejšia ako Spojené štáty? Blíži sa Pax Americana svojmu koncu?

Kupchan: Otázka nie je tá, či EU predbehne Spojené štáty. To sa nestane, predovšetkým vo vojenskej oblasti. Ale Európa sa už vynoruje ako protiváha v oblasti diplomatickej a ekonomickej. V dôsledku toho, Amerika bude stále menej môcť mať veci podľa svojej vôle. USA budú kľúčovým hráčom ešte na dlhú dobu, ale Európa, prípadne aj Ázia, sa ujmu role alternatívnych mocenských centier s vlastnou logikou a vlastnými záujmami.

Codevilla: Bohužiaľ Pax Americana je jediná pax, ktorú máme, alebo môžeme pravdepodobne mať. Problémy Európy su neriešiteľného, civilizačného druhu — demografia je tu viac navine ako dlhé dovolenky (Európanov). My, ktorí sme poznali Európou pred jednou generáciou sa pamätáme ako o koľko príjemnejšie, bezpečnejšie, čistejšie atď boli ich mestá. O jednu generáciu naše deti možno nebudú chcieť dovolenkovat' v Európe, aby tam stretávali iba hŕstky (pôvodných) obyvateľov

Ide o zmysel Európy

(preklad častí z *Thomas Kielinger, Ein Krieg um die Deutung Europas*, DIE WELT, 18. 3. 2003)

V mene Európy si dnes dve krajiny, Anglicko a Francúzsko, zahatávajú navzájom cestu. Obaja sú z rôznych dôvodov pripravení ísť až po okraj priepasti, až po rozpad spojeneckých vzťahov. Tak tvrdo narážajú na seba ich vzájomné rozdiely, tak ďaleko od slávnostných rečí prisahajúcich na spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, že si človek musí spomenúť na časy studenej vojny, keď John Foster Dulles zaviedol operatívny termín "*brinkmanship*": bola to "hra", ktorú Dulles r. 1956 opísal takto: "Schopnosť ísť až na okraj (*brink*) bez vťahnutia sa do vojny je nutným umeňím. Ak máš z toho strach, ak sa bojíš ísť až po okraj, tak si už stratýš."

Ibaže protivník na ktorého táto hra s vážnym koncom na odstrašenie bola ušitá sa nazýval "komunistické nebezpečie". *Brinkmanship* nebol nikdy myslený ako recept použiteľný medzi členmi západného spoločenstva, nikdy nebol myslený ako rozhodnosť, ktorá by viedla až na okraj vojny v rámci aliancie. Avšak parametre sa zmenili, starý nepriateľ, Sovietsky zväz, už neexistuje a tým rastie odvaha hrubo sa urážať vnútri západného zväzku až po diplomatickú vojnu, na vyskúšanie vlastných síl. Francúzsko toto vyskúšalo ešte keď jestvoval tradičný nepriateľ, vystúpilo z integrovanej štruktúry NATO, hoci bez strategického dáždňika Ameriky by ich francúzsky atomový dáždňiček neochránil ani pred bezspavými nocami. Nikdy však Francúzsko svojej ochraňujúcej veľmoci nepadlo do náručia aby mu zabránilo v mocenskej akcii, ku ktorému sa Amerika rozhodla, ani v čase kubánskej krízy roku 1962.

pokračovanie na poslednej strane

na vozíčkoch uprostred kakofónie "extra communaires" (neintegrované etnické menšiny, pozn GV).

Sikorski: Európa naozaj kráča ako námesačná k demografickej kríze. Ale aj na tejto strane veľkej mláky, majú Američania európskeho pôvodu iba o málo väčšiu chuť mať deti. Nech si len navykajú na španielskoamerické (*Hispanic*) väčšiny v našich najväčších mestách, so všetkými politickými dôsledkami, ktoré to prinesie. Ak len ideológia a praktiky multikulturalizmu nebudú nahradené novým vlastenectvom, ktoré bude integrovať nových občanov kultúrne a jazykovo, budú určite ťažkosti. Toto je jeden ďalší náš spoločný problém.

Kupchan: Súhlasím s p. Sikorskim. Európa musí prijať viac prisťahovalcov a oveľa lepšie ich integrovať do spoločnosti. A USA si musí uvedomiť, že zloženie americkej spoločnosti sa mení a že etnický taviaci hrniec (*melting pot*) nemusí naďalej fungovať bez namáhavej práce so spoločenskou integráciou a s náčrtom spoločnej národnej ("národ" vo zmysle politickom, nie etnickom, pozn. GV) identity a internacionalizmu.

Mowbray: Prepáčte, ale ja nevidím problém v etnických menšinách, ale v bielych liberáloch (ľavicových pokro- károch, pozn. GV), ktorí propagujú politiku delenia a triedneho bola.

Nie sú údajné rozdiely medzi Európou a Amerikou iba politické kontroverzie — o legitímnosti použitia moci, o voľnom podnikaní vs. štátna kontrola, o sociálnom zabezpečení vs. sebestačnosť, o suverenite vs. kolektívne akcie atď? Nie je týmito kontrôerziami prerastená politika po oboch stranách Atlantiku a ak áno, nemali by si Američania pestovať spojencov v Európe namiesto odpisovania celého kontinentu?

Kupchan: Určitý druh súperenia je nevyhnutný — aj čo sa týka záujmov, aj čo sa týka štýlu. Ale to, či sa súťa- žiaci stanú protivníkmi záleží veľmi na Spojených štá- toch. Ak nechá Európe miesto a neodbyje ju, ak bude zdržanlivá so zmyslom pre kompromis namiesto unila- terálneho vyťahovania sa, potom bude tento vzťah vy- zerať oveľa lepšie.

Mowbray: Toto nie sú iba "rozdielnosti". Idú do samej svetonázorovej podstaty jedných i druhých. My si váži- me individuálov a veríme na mier skrze silu. Európa môže — a mala by — byť naším kľúčovým strategic- kým spojencom. To ale neznamená, že by sme mali ignorovať naše rozdiely.

Sikorski: Je veľa ľudí v USA, ktorí by tu chceli za- vádzať sociálne zabezpečenie na európsky spôsob a je veľa Európanov, ktorí obdivujú hrubiánsky (*swash- buckling*) kapitalizmus na americký spôsob. Stranícke politiky sú v disharmónii — najväčšiu európsku kraji- nu, Nemecko, riadia sociálni demokrati zatiaľčo ame- rickí voliči práve potvrdili svoj mandát pre Republi- kánov. Táto politická disharmónia je zodpovedná za veľku časť vrenia v transatlantickej debata.

Codevilla: Odpoveď p. Sikorského naznačuje, že Európa trpí nedostatkom demokracie. To bola vždy pravda. Americký génus, ktorý sem pritiahol to naj- lepšie z Európy, spočíval práve v tom, že podporoval zdravý rozum (*common sense*). V Európe zdravý rozum prostého ľudu nemá to isté postavenie ako v Amerike.

Sikorski: Súhlasím. Spísanie Európskej ústavy je pravdepodobne poslednou šancou vdýchnuť život do odcudzených inštitúcií EU. Ak len zdravý populizmus nenájde svoje uplatnenie v európskych politických or- ganizáciách podryjú v budúcnosti radikálne strany sa- motnú legitimitu európskeho projektu.

Ako interpretujete integráciu Ruska do Európy? Môže sa Rusko, so svojou dvojitou tradíciou západniarov a slavofilov, vôbec niekedy stať západnou krajinou? Je to vôbec západná, ázijská alebo eurazijská krajina? Zdá sa že Putin ide európskym smerom kvôli čечеňsko- moslimskému problému a možno kvôli hrozbe zo strany Číny. Alebo hraje dvojité hru? Čo si myslíte o

budúcnosti Ruska a jej dôležitosti pre budúcnosť Európy?

Codevilla: Putinova zrejma voľba pre petrohradskú orientáciu Ruska je najlepšou správou pre Západ od roku 1991. Ako to Napoleonova matka bola poveda- la svojmu synovi "pourvu que ca dure." (za predpo- kladu, že to vydrží).

Kupchan: Dlhý historický proces demokratizácie a pacifikácie sa postupne šíri zo severozápadu Euró- py. Británia, potom Francúzsko, potom Nemecko, teraz Stredná Európa. Rusko je ďalšie na rade. Po- trvá to, cesta bude hrbolatá, ale Rusko nakoniec za- ujme svoje miesto v Európe.

Sikorski: Ak by som Rusku prial zle, nabádal by som ich aby pokračovali v svojej genocídnej vojne v Čečensku. Nakoniec kedykoľvek bolo Rusko vo vojne s Tureckom, stredná Európa si oddýchla. Ja ale prajem Rusku všetko dobré a preto súhlasím s tými Rusmi, ktorí by boli radšej keby ich vláda in- vestovala do ľudí. Toto post-koloniálne dobrodruž- stvo osudne podryva liberálnu spoločnosť v Rusku a udržuje pri živote strach z Ruska. Hlavnou strate- gickou otázkou tohoto storočia je to, či Sibír ostane v ruských rukách. Rusko by urobilo najlepšie, pre dobro nás všetkých, keby tam koncentrovalo svoje zdroje.

Záverečná otázka: Súhlasíte s tým, že napriek kon- kurencie, ktorú budúca Európa môže znamenať pre Ameriku, naozajstná hrozba pre Pax Americana pochádza z bojovného islamu a v blízkej budúcnosti z Číny?

Sikorski: A sú to ohrozenia, ktorým budeme čeliť (Európa a Amerika) spoločne.

Codevilla: Nie. Všetky také nebezpečenstvá sú ni- čím ak Zapad ostane verný sebe. Ak nie, spomeňme si na Montesquieuovu pointu o Rímanoch "Prišla doba, keď nik nebol tak malý, aby im nemohol ublí- žiť".

Kupchan: Vzostup Európy ohrozuje Pax Americana, ale nie Američanov. Bojovný islam ohrozuje Ame- ričanov, ale môže spôsobiť menšiu škodu na Pax Americana. A hrozba, ktorú predstavuje Čína je ešte ďaleko od nás. Čína sa vynorí ako veľmoc iba v druhej štvrtine tohoto storočia. Je treba sa zaoberať všetkými tromi, ale práve preto, že naše dobré vzťa- hy s Európou sa obyčajne berú ako samozrejmosť, musia obe strany venovať starostlivú pozornosť hlbokým zmenám, ktoré prebiehajú pod povrchom.

Mowbray: Ak chcete hovoriť o hrozbách, samozrej- me terorizmus je tou skutočnou "hrozbou". Akékoľ- vek však mám obavy z európskych postojov, pova- žovať Európu za "hrozbu" je jednoducho smiešne.

Národ taký keď sa nikde v tom, čo vo vyššom živote platí uznaného nevidí, pomaly sám seba opovrhuje a za ľud cha- trný, odhodенý sám seba považovať sa naučí. Smutnú máme z toho ohľadu skúsenosť a preto svätá je naša povinnosť všetko nášmu ľudu podávať, na čom sa on povýšiť môže a seba samého viacej vážiť navykne.

Ľudovít Štúr, Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí, Kompas, Turčiansky Sv. Martin, 1943, str. 117

Zle pochopená biblia

Je to opäť DER SPIEGEL, ktorý si vo vianočnom čísle (52/2002) za hlavnú tému vybral útok na jeden z pilierov judaistických náboženstiev, teda aj kresťanstva, na Starý zákon, pod hlavičkou *Die Erfindung Gottes* (Objavenie Boha). Už predtým, v čísle z 18. mája 2002, sa snažili zdiskreditovať vieru v Boha, povrchnými interpretáciami nedávnych, samo-o-sebe vierohodných a svetonázorovo neutrálnych, výsledkov neurologického výskumu. Takto sme sa snažili argumentovať v článku *Zle pochopená viera* v prvom čísle tohoto štvrtročníka. Touto témou sa ostatne nedávno zaoberal aj BBC program *HORIZON (pozri okienko na str. 6).

Tentoraz ide autorovi v DER SPIEGEL o nedávne archeologické výskumy vo Svätej zemi — čerpané z knihy *Keine Posaunen für Jericho* (Žiadne trúby pre Jericho, autori Israel Finkelstein a Neil A. Silberman, Beck Verlag 2002, EU 26.90) — podobne hrubo, až zlomyseľne, interpretované. Článok *Matthiasa Schulza* je uvádzaný bombastickým podtitulkom "Prázdny trón: Je dobrotivý Boh iba 2000 rokov starý? Mal pôvodne dokonca manželku? Archeológovia objavili v Izraeli pohanské svätyne a pozlátých bôžikov. Nález umožňuje nový pohľad na pôvod monoteistických svetových náboženstiev." Ukazuje sa, že napr. sídlo Dávida, zakladateľa židovského národa, z roku 1200 pred Kristom podľa vykopávok pozostával z jedinej chatrče veľkosti 16 m², že Jeruzalem v týchto časoch bola vlastne iba dedina so sotva 2000 (či 1000) obyvateľmi, pastiermi kôz, a nádherný palác jeho nástupcu Šalamúna je podľa všetkého vymyslenina, lebo v skutočnosti išlo o veľmi chudobnú krajinu, že hlavné texty Starého zákona sú oveľa neskoršieho data než ako sa predpokladalo (asi 330 pr. Kr., či ešte neskôr, a nie 1000 pr. Kr.), že Mojžiš ako historická osoba možno vôbec neexistoval, atď. Autor toto rozhorčene komentuje

Rozprávky a monumentálna kamufláž — tak sa nám javí medzitým slovo Božie. Tam kde bádatelia predpokladali historické faktá nachádzajú iba politickú propagandu... Je stále jasnejšie, že slovo Božie, "kniha kníh" je plná podfukov. Jedna skupina falšovateľov, zvaných "deuteronomisti" prečesala skutočné dejiny, skreslili skutočnosť, dali stranou nepohodlné faktá a vymysleli dejiny zasľúbenej zeme, na spôsob hollywoodskeho scenára.

Nebudeme tu uvádzať všetky nové nálezy a závery odborníkov lebo to jednak laik nemôže posúdiť a jednak preto lebo to je pre veriaceho kresťana asi tak "objavné" ako to, že vesmír či zem nevznikli za sedem pozemských dní ako to naši predkovia chápali z knihy Genesis. Pochopili sme už dávno, že tu neide o žiadne "podfuky", lebo biblia nie je prírodovedeckou učebnicou či vedeckým pojednaním z kozmológie alebo biológie atď. Preto by nemalo byť teraz ťažké si uvedomiť, že ani Starý zákon nie je učebnicou dejepisu, historickým svedectvom či archeologickým pojednaním, že jeho význam je aj v tomto historickom zmysle iba symbolický, o to ale hlbší. Toto sa mi aspoň zdá byť zdravým a triezvym kresťanským prístupom k novým archeologickým nálezom. Pravda, Starý zákon je svätou knihou aj pre židov — hlavne päť Mojžišových

kníh, teda *Torah* — pre nich ešte dôležitejšou ako pre kresťanov, a nové objavy aj oni musia vhodne interpretovať. To však už nie je našou vecou.

Predsa však musí človeka napadnúť, že ak sa príjmu výsledky tohoto historického či archeologického výskumu, tak nielen kresťanmi uctievaný Mesiáš mal skromné začiatky, narodil sa v maštali a celý jeho život bol celkom iný než ako si ho predstavovali a predstavujú tí, ktorí ešte stále čakajú na iného Mesiáša, ale aj národ do ktorého sa Ježiš narodil mal skromné začiatky a jeho dejiny boli celkom iné než ako si ich jeho príslušníci zidealizovali *a posteriori*. Toto však neuberá na mimoriadnosti Izraela práve tak ako Ježiškovo skromné narodenie neuberá na tajuplnom význame Kristovho vstupu do histórie, skôr naopak.

Pozastavme sa ale predsa len u niektorých záverov ku ktorým dochádza autor. Ide o vznik samotného monoteizmu, viery v jedného, osobného Boha, ktorá je základom nielen kresťanstva a judaizmu, ale aj islamu. Vraví

Vývoj monoteizmu prebiehal celkom ináč než ako sa to vo Svätom písme chce aby sme uverili. Tam vystupuje Boh zaodiaty do večnosti. Stojí mimo čas, Bytosť, ktorá sa nikdy nenarodila a nikdy nezomrie.

Ako to ale vraj v skutočnosti je?

Aj Boh začal skromne. Najprv bol Jahve Bohom počasia, bol zárukou plodnosti, ktorej sexuálne zobrazenie iba pomaly ustúpilo do pozadia. Vo Svätej zemi objavili bôžikov z hlíny a kovu, hlinené figurky so statnými prsami a zadkami. Zrodenie Boha z lona mnohobožstva, to je rámeček nových poznatkov: V Jeruzaleme prekvitala chrámová prostitúcia; Boh mal pôvodne nahú spoločníčku; ešte sto rokov pred Kristom sa sedliaci z okolia Jeruzalemu oddávali pohanským rituálom.... Akoby cez ďalekohľad sa dívajú experti na mračno v ktorom prebiehal zrod Všemohúceho. Výskum vidí stále jasnejšie metafyzické stavenisko na ktorom sa krok za krokom tvorila táto moc. So svojimi senzačnými objavmi vyťahujú vedci na svetlo rozumu dielo viery (*Glaubenswerk*), ktoré tu ešte stále stojí ako temná a tajuplná pevnosť.

Odcitoval som tak zdĺhavo, aby bolo vidieť ako si autor pletie pojem Boha ako súčasť objektívnej reality, ako *objekt* (metafyzického) poznania na jednej strane, s historicko-kultúrnymi *nositeľmi*, skrze ktoré sa tento pojem dostal do vedomia *ľudstva*, na strane druhej. Toto je nie nepodobné situácii, ktorú sme kritizovali v už spomenutom článku *Zle pochopená viera* kde iný autor, taktiež skrze DER SPIEGEL, si pletie ten istý pojem Boha ako objektu poznania na jednej strane, s biologickými nositeľmi, skrze ktoré sa tento pojem dostáva do vedomia *jednotlivca* na strane druhej. Inými slovami, tak ako

mozog je *hardware* skrze ktorý sa Boh predstavuje jednotlivcovi (*software* je, pravda, viera či nevera toho jednotlivca) tak sa možno dívať na Izrael a jeho dejiny ako na historický *hardware* skrze ktorý sa transcendentný a osobný Boh predstavil ľudstvu (*software* je tu, pravda, Zjavenie, biblia, spolu s vhodnými či nevhodnými interpretáciami).

Domnievam sa, že tento dualizmus možno sledovať ešte ďalej. V prípade *jednotlivca* zdá sa ide o univerzálnu, genetickú predisponovanosť jednotlivca⁴ pre zmysel pre transcendentno⁵, (už akokoľvek kultúrne podmienené). Takisto v prípade *ľudstva* ako celku nemožno poprieť dôležitosť náboženského rozmeru (už akokoľvek interpretovaného) rôznych kultúr. Alebo aj takto: VIEM, že môj mozog (a „srdce“) sú biologicky predisponované pre duchovno, pre pojem Boha, ale VERÍM, že tejto predisponovanosti odpovedá aj niečo objektívne, mimo môj mozog, existujúce. VIEM, z histórie a antropológie⁶, že náboženstvo je dôležitou zložkou každej kultúry (aj keď na našom zosekularizovanom Západe v potlačenej a psychologicky deformovanej forme), ale VERÍM, že zo všetkých možných náboženstiev je to kresťanstvo, ktorého kognitívne symboly a morálne normy — hociako tiež kultúrne a historicky podmienené — najlepšie odrážajú vonkajšiu realitu existujúcu mimo mňa a mimo kultúry do ktorej som sa narodil.

Táto viera, či už v prvom alebo druhom zmysle, by dnes už mala byť nemysliteľná bez prísady TOLERANCIE (čo nie je to isté ako relativizmus „všetci majú rovnakú pravdu“): Nemôžem súdiť suseda, ktorý neverí, či verí ináč, lebo nemôžem vedieť ako Boh (v ktorého verím ja) vstupuje do jeho „mozgu“; a nemôžem súdiť iné kultúry či náboženstvá, lebo takisto neviem ako Boh vstupuje do ich dejín, do ich kultúry. To sa však už vymyká našej téme.

Na obidvoch úrovniach, osobnej i kultúrnej, je preto dôležité aby som rozlišoval medzi tým čo VIEM, kde sa môžem myliť, kde moje poznatky podliehajú novým objavom a výskumom, a tým v čo VERÍM, kde to čo viem, môže moju vieru upevniť, nemôže však na ňu byť redukovateľné, lebo viera sa vzťahuje na niečo, čo je mimo mňa, mimo všetkých kultúr a vedeckých metód poznávania. Toto rozlišovanie musí mať človek na pamäti keď napr. číta proti-nábožensky a agresívne podávané výsledky nedávných bádání, ako to robí napríklad aj DER SPIEGEL v uvažovaných dvoch článkoch.

⁴ “Pre seba si nás stvoril Pane a nespokojná je naša duša pokiaľ nespočinie v Tebe“ ako to pekne vyjadril už sv. Augustín.

⁵ pozri okienko na tejto strane.

⁶ Porovnaj napr. antropológickú definíciu náboženstva Clifforda Geertza ako “systém symbolov, ktorý pôsobí v ľuďoch vytváraním mocných, prenikavých a dlhotrvajúcich nálad a motívácií tým, že formuluje koncepcie všeobecného existenčného charakteru (*general order of existence*) a zaodievajú tieto koncepcie do takého rúcha skutočnosti (*aura of factuality*), že sa tieto nálady a motívácie zdajú jedinečne realistické.” [Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures*, Basic Books, 1973/2000, str. 90]

Boh v mozgu (*God on the Brain*)

17. apríla 2003 vysielala BBC TWO program pod touto hlavičkou. Študovali a vypočúvali ľudí, ktorí trpeli tzv. epilepsiou temporálneho laloka (*temporal lobe epilepsy*). Záchvaty vraj nastávajú pri abnormálnej elektrickej aktivite vo spánkových častiach mozgu. Ide o výskumné výsledky, ktorými sme sa tu už zaoberali (pozri *Zle pochopená viera* v SloKreSam 1), vrátane interpretácií, ktoré nie veľmi rozlišujú medzi vierou a mystickým zážitkom.

Predsa však Ramachandran, už spomínaný priekopník “neuroteológie”, teraz úprimne konštatuje: “Fakt, že sú v ľudskom mozgu obvody, ktoré nás predisponujú pre náboženskú vieru, ešte na žiaden spôsob nemôže poprieť hodnotu náboženskej viery. Je možné, že týmto spôsobom Boh zabudoval do nášho mozgu anténu, aby sme boli vnímajejší voči Nemu. Nič z toho, čo vedci hovoria o mozgu alebo nervových obvodoch nemôže negovať existenciu Boha ani hodnotu náboženského zážitku pre toho, kto ho prežíva.”

Iný odborník, Newberg, uzatvára: “Vzhľadom k tomu, že mozog je zostrojený tak ako je, a vzhľadom k tomu, že náboženstvo a špiritualita sa zdajú byť tak dobre zabudované do tejto funkcie, pojmy Boha a náboženstva zostanú s nami na veľmi, veľmi dlhú dobu.” Lebo “aj keď výskum ukázal súvislosť medzi náboženským zážitkom a epilepsiou temporálneho laloka, toto na žiadny pád nevysvetľuje všetok náboženský zážitok.”

Istý Dr. Persinger skonštruoval helmu, ktorá generuje veľmi slabé rotujúce magnetické pole nad temporálnym lalokom mozgu. Hovorí, že jeho subjekt vnímal ‘pocitovanú prítomnosť’ niekoho. Vraví, že subjekty ktoré sú silne nábožensky založené interpretovali túto prítomnosť ako Boha, zatiaľčo ateisti síce tiež hovorili o ‘pocitovanej prítomnosti’, pripisovali ju ale trikom mozgu zrovnateľným so zážitkom pod vplyvom drog. [Napadá ma prirovnanie, že článok vyjadrujúci nejakú myšlienku v abstraktnej matematike, nematematikovi tiež môže pripadať iba ako nános nezrozumiteľných slov a symbolov!]

Náboženský aspekt ľudského chovania je tak zložitý, že je nepravdepodobné, že by existoval nejaký konkrétny “náboženský gén”, ktorý by ho určoval. Zdá sa ale, že vo hre je predsa len nejaký ešte neurčený genetický komponent. Teda vedľa kultúry v ktorej sme vyrástli a ktorá určuje *formu* nášho náboženského zážitku a presvedčenia (lebo kultúra v sebe zahrňuje aj svetonázor a otvorenosť či uzatvorenosť voči tomu, čo sa klasicky nazývalo transcendentno), je tu aj genetická zložka, zodpovedná za *intenzitu* tohoto zážitku (a možno aj presvedčenia).

Program končil dosť samozrejým konštatovaním, že to či Boh existuje alebo nie, je niečo, čo neuroveda nemôže rozhodnúť. Podobne ako nemôžeme študovaním mozgu osoby, ktorá niečo vidí rozhodnúť či ide o naozaj existujúcu vec, alebo iba o halucinácie. [Rozhodnúť môže fotoaparát. V prípade náboženstva pre toto rozhodnutie máme “iba” vieru, pozn. GV].

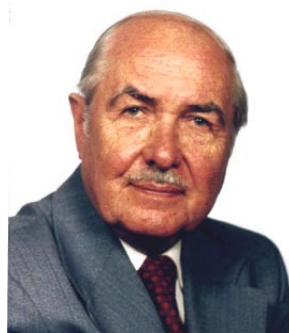
Tri platformy

(na ktorých jednotlivec kontaktuje vonkajší svet)

16. mája uplynulo desať rokov od smrti môjho otca, môjho po dlhú dobu jediného svetonázorového vychovávateľa a učiteľa v intelektuálnych a morálnych katakombách socialistického Československa. Svoju teoretickú i životnú filozofiu „troch platform“ nikdy nemal čas systematicky spísať. Podával mi ju čiastočne ústne, hlavne však v osobnej korešpondencii počas mojich vysokoškolských a post-vysokoškolských rokov v Prahe. Z tejto sa bohužiaľ zachovali iba útržky a tak som sa podujal zrekonštruovať jeho myšlienky, aspoň v hrubých rysoch, čiastočne už aj vo svetle vlastných poznatkov nadobudnutých v slobodnom svete, v ktorom generácii môjho otca na Slovensku nebolo už dopriate žiť.

To čo otec nazýval tromi platformami možno podľa kontextu a v príslušnom zovšeobecnení nazvať princípmi, zornými uhlami, sférami, či stupňami — estetickým, racionálnym a morálnym — ktorému odpovedajú tri úrovne a stupne, ktorými reaguje mysliaci (uvedomelý) jednotlivec — EGO v otcovej terminológii — na vonkajší svet: *zážitok*, *poznatie* a *konanie*. Tu, pravda, *zážitok* má dimenziu estetickú, *poznatie* racionálnu a *konanie* morálnu. Všetky tieto dimenzie treba chápať v najširšom slova zmysle: *Zážitok* môže byť umelecký, *krásny*, povznašajúci alebo nie, ale aj celkom banálny, príjemný či nepríjemný. Dôležité ale je, že *zážitok* sa tu rozumie ako niečo neopísateľné, nekomunikovateľné, akýsi iba pasívny kontakt EGA s okolím. *Zážitok* opisovaný už zasahuje do druhej, kognitívnej platformy. *Poznanie* môže byť *pravdivé* alebo *nepravdivé* (podľa toho či onoho kritéria), formálne (matematika, logická koherentnosť vedeckej teórie), nekriticky naivné a nevyklúčme ani *poznatie* mystické (aj keď v ňom prevažuje dimenzia estetická: mystika je predovšetkým *zážitok* a o jeho kognitívnej hodnote možno diskutovať). Nakoniec *konanie* môže byť *dobré*, tj. v súhlase s nejakou morálnou normou či účelom, alebo nie, ale aj banálne (napr. keď sa poškrabem za uchom). Ako je vidno, tieto tri stupne či aspekty uvedomenia si EGA odpovedajú trom aristotelovským normám či ideálom, *krása*, *pravda* a *dobro*.⁷ Týmto trom normám potom opovedajú aj tri v ich úplnej čistote asi nedosiahnuteľné ideály, méty: absolútne vnímavý umelec, absolútne objektívny vedec a absolútne dobrý clovek, v kresťanskom kontexte teda svätec

Opakujem, tieto tri platformy sa tu musia rozumieť v ich celkom abstraktnom slova zmysle: Nielenže nám tu neide o to, čo je krásne (to je úlohou estetiky v užšom slova zmysle) alebo príjemné (tu ešte viac platí to *de gustibus...*), ale neide nám tu teraz ani o to, rozhodovať, aké *poznatie* je *pravdivé*, ani o to, aké *konanie* je „morálne“, *dobré*. To je otázka konkrétnych epistemologických a etických kritérií, o ktorých sú napísané celé knižnice. Aj vedec aj filozof, ale aj ten najjednoduchší clovek, má svoje *zážitky*, aj hľadá to, čo verí že je *pravda* a snaží sa *konať* dobro (aj keď tým kritériom *dobra* je trebárz iba vlastný prospech, často primitívne chápaný). O obsah krásy, pravdy a *dobra* nám tu teda neide, iba o *formu*

Július Virsik

- ◆ * 27.9.1908 Malacky
- ◆ † 16.5.1993 Bratislava

Vyštudoval práva v Bratislave (JUDr), postgraduálne štúdium v Mníchove (1935, cirkevné a rodinné právo). Pôsobil v Bratislave ako advokát až do roku 1949, potom robotník a neskôr právny úradník v rôznych slovenských cementárňach.

kontaktov jednotlivca, ale možno aj ľudstva ako takého, s tým, čo vidí ako „vonkajší svet“. Píšem úvodzovky, lebo hľadať kontakt môžem aj so svojim vnútorným ja, kontempláciou, psychologickým či akým uvažovaním o sebe samom, prípadne spytovaním svedomia. Takisto tým vonkajším svetom môže byť niečo, čo podľa všetkého neodpovedá „objektívnej realite“; aj halucinácie, špekulácie či fantázie sú kontaktom EGA s niečím, čo vidí mimo seba. A v istom degenerovanom slova zmysle možno takto vari charakterizovať reakciu každého samostatného organizmu na vonkajší svet: napr. myš najprv *počuje* určité zvuky, *usúdi*, že v blízkosti je mačka a *koná* podľa vrodých kritérií (dá sa na útek).

Hovoriť o troch stupňoch možno aj z nasledujúceho dôvodu. Clovek vo svojom vývoji prechádza akoby tromi fázami, ktoré aj odpovedajú našim trom platformám či stupňom. Dieťa najprv *žije*, jeho kontakt s vonkajškom je redukovaný na *zážitky*, (radosti, bolesti atď), nič nevie, neanalyzuje, nerozhoduje sa a teda ani nič uvedomele nekoná, iba sa hrá. Ba ani seba samého si ešte neuvedomuje (hovorí o sebe v tretej osobe). Až neskôr sa začína učiť jednoduchým zákonom prírodným, začína *poznávať*, hľadá príčiny — to večné detské „prečo?“ — chce analyzovať rôzne situácie („rozumkári“), ale uvedomelé *konanie* sa v ňom iba pomaly rozvíja, nemá ešte zodpovednú morálnu osobnosť. Jediná norma podľa ktorej riadi svoje *konanie* — ale aj prijíma argumenty, odpovede na „prečo?“ — je rodičovská autorita.⁸

⁷ Takisto Plato delí ľudskú dušu na tri časti: racionálnu časť, vôľu a chute (apetity). Správna osoba je tá u ktorej racionálny prvok podporovaný vôľou ovláda chute.

⁸ Pripomeňme tu iba v zátvorke, že autorita — morálna či racionálna/vedecká — akokoľvek je dôležitá pre ľudský život, nie je súčasťou tejto uvedomelosti iba napo-

Tieto tri fáze však možno vidieť vo vývoji človeka nie iba v takomto ontogenetickom, ale aj vo phylogenetickom kontexte. Ľudstvo, keď v procese dosahovania svojej uvedomelosti, teda v darwinovskom procese samotvorby EGA, tiež malo najprv štádium, keď dominovali zážitky vrátane ich primitívnych prejavov v umeleckej tvorivosti napr. na jaskynných stenách. Sem asi patria i rôzne mýty a obrady, aj keď tieto už ukazujú smerom k poznávaniu a zodpovednému konaniu. Až neskôr začali ľudia *uvedomele pozorovať*, poznávať a analyzovať svoju situáciu, hľadať príčiny vonkajších úkazov a javov. A ešte oveľa neskôr si začal vytvárať aj normy (morálneho) konania založené na požiadavkách diktovaných najprv prírodou, potom spoločnosťou/kultúrou a nakoniec (opäť fakt menej všeobecne prijímaný) niečim vyšším, abstraktnejším, božstvom. Až vtedy si začal uvedomovať praktickú účelovosť (práca), ale aj vyššiu mravnosť, svojho konania. Z polouvedomelého HOMO sa stáva HOMO SAPIENS a potom HOMO AGENS.

Tieto tri pohľady možno aplikovať i v dielčích kultúrnych situáciách. Napríklad, naša kresťanská civilizácia⁹ najprv prechádzala svojim estetickým obdobím, vrcholiacim v pravdepodobne už neprekonateľných umeleckých dielach stredoveku až po začiatky novoveku. Bola to epocha predvedeckého človeka, umelca či mystika. Potom prišlo (Osvietenstvom?) obdobie racionálne vedúce k vedeckým poznatkom a technologickým vymoženostiam ako ich dnes poznáme. Možno sme ešte vyvrcholenia tohoto racionálneho obdobia nedosiahli, ale už badať začiatky tretieho, etického obdobia, keď medzi hlavné charakteristiky bude patriť zodpovedné (ekologicky, demograficky, humanitárne, legálne atď.) konanie ľudstva ako takého; niečo čo odpovedá nadobúdaniu zmyslu pre osobnú zodpovednosť v dospievajúceho jednotlivca.¹⁰ Bude to epocha morálneho človeka, ktorý si bude v otázkach praktickej morálky asi tak istý, ako si je dnes dosť istý v prírodných zákonitostiach, aspoň teda v tých, s ktorými sa stretáva v každodennom živote.

máha jej vývoju. To, mimochodom, platí i u dospeliejšieho človeka, ktorý musí často autoritatívne prijímať rôzne vedecké výsledky, t.j. bez toho aby rozumel ako sa k nim došlo. A domnievam sa, že toto platí i o morálnych normách, aj keď to už je menej všeobecne prijímané.

⁹ Západná v širšom slova zmysle, ale možno sa to vzťahuje v prenesenom slova zmysle aj na celé ľudstvo.

¹⁰ Tu by som vsunul aj učenie o dvoch morálnych normách ako mi ho otec podával: *heteronomnej* (vychádzajúcej z vonkajšej apriornej autority) a *autonomnej* (vychádzajúcej z osobných poznatkov, situácií a preferencií EGA). Umením morálneho života je najšť správnu rovnováhu medzi týmito dvomi (za predpokladu, samozrejme, že bol prijatý zdroj heteronomných noriem, teda autorita, napr. Biblia u kresťana, spolu s Magistériom u katolíka). Znevažovanie či podceňovanie autonómnej zložky vedie k *strnulému konervativizmu* až fanatizmu, znevažovanie heteronomnej k jalovému až *deštruktívnemu rebelanstvu*. Vari nástup novej, etickej etapy vo vývoji nielen západnej civilizácie, ale asi aj celého ľudstva možno vidieť aj v súčasných búrlivých osciláciách medzi týmito dvomi extrémami, dokiaľ sa nedostane do rovnovážnej, morálne zodpovednej polohy.

Vráťme sa ešte k požiadavke abstraktnosti týchto troch platforiem či zorných uhlov. Nepôjdeme tu do hlbších filozofických úvah a to aj preto, že tu vlastne neide o nejakú novobjavenú objektívnu „zákonitosť troch platforiem“, či čo, ktorá si robí nárok na absolútnu objektivitu, ale iba o *opis* tejto reality. Kritériom *vhodnosti* (teda nie nutne objektívnej pravdivosti) takéhoto opisu je to, „že obraz podávaný takýmto opisom je presvedčivý, že ho môže vidieť každý, kto je ochotný dívať sa tým istým smerom a že opis osvetľuje iné súvisiace názory a robí zrozumiteľnejšou skutočnosť, ktorú tieto názory chcú odrážať.“¹¹

Poslúžim si tu vlastným podobenstvom, ktorým vysvetľujem aj podobne abstraktne „princípy“ (komplementarita jin-jang, dialektický opis téza-antitéza-syntéza). Ako je známe, pred zavedením automatických objektívov v zrkadlovkách (*SLR cameras*) jeden spôsob zaostrovania na fotografovaný predmet spočíval v tom, že v hľadáčku bol kruh rozdelený na dva polkruhy, ktoré zobrazovali scénu vo vzájomnom posuve (*split image focusing*). Pritom bolo treba namieriť objektív na nejakú svislú čiaru (stĺp, kravata, výstrih), ktorú nezaostrený objektív predstavil v hľadačku ako prerušenú, zlomenú. Zaostrenie objektívu sa potom prevádzalo tak, že fotograf otáčaním príslušného kotúča zblížil obrazy v polkruhoch, až sa posuv zrušil. Zdôraznime tu *sprostredkovaciu* funkciu fotoaparátu: (a) tá svislá čiara nebola v skutočnosti zlomená; (b) fotograf by nemohol ostro zobrazit' skutočnosť ak by túto svislú čiaru nenašiel; (c) takéto zaostrovanie by bez zrkadlovky vôbec nešlo; (d) parát mu poslúžil pri mnohých scénach, kde mohol nájsť jasnú svislú čiaru.

V našej situácii hraje „princíp troch platform“ — ale popadne aj „princíp“ komplementarity či dialektického opisu — funkciu takéhoto fotoaparátu. Fotografom je každý „kto je ochotný dívať sa tým smerom“ a fotografovaná scéna je časť vonkajšieho sveta, na ktorú náš pohľad možno pomocou „princípu troch platform“ dobre zaostrit', lebo tam je „jasná svislá čiara“, teda určité faktá či javy, na ktore náš „princíp“ dobre pasuje. Teda podobne ako „narovnávanie prerušenej svislej čiary“ nie je ani súčasťou skutočnosti, ani toto fotograf nemôže vidieť voľným okom, podobne i naše „princípy“ netreba vidieť ani ako súčasť objektívnej reality, ale ani ako čiste subjektívne.

Ďalšou abstrakciou by bolo napríklad ako „umocniť“ tieto tri platformy čím sa dostane 9 druhotných platforiem (napr. racionálna analýza zážitku, estetická hodnota vedeckého objavu, atd). To však už inokedy.

Pre veriaceho kresťana môže byť zaujímavou špekuláciou vidieť i božiu trojjedinosť ako niečo, čo nám je sprostredkované ako akási aproximácia Nepoznateľného. Boh-Otec ako predstaviteľ absolútneho zážitku Kráasy, Duch svätý ako predstaviteľ absolútneho poznania Pravdy, Boh-Syn ako predstaviteľ (a učiteľ) absolútnej morálky, Dobra. Opakujem, ide iba o špekuláciu, presnejšie o pohľad, ktorý sa niekomu môže líbiť, niekomu nie.

¹¹ Paul Tillich, *Systematic Theology* (Chicago UP, 1951, I, str. 106).

Globalizácia a kresťania II

(Vybrané a voľne preložené časti z článku *How to think about globalisation*, (M. A. Casey, FIRST THINGS, október 2002; Pokračovanie z predchádzajúceho čísla, ktoré končilo otázkou: "Ako teda možno argument o potrebe viery na podporu a udržanie autentickkej demokracie na Západe aplikovať na iné kultúry a situácie? Konkrétne, ako ho možno preložiť do sveta islamu?")

Radikálny islamizmus má spoločné so socializmom, sekularizmom a pan-arabským nacionalizmom, ktorý mu predchádzal v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch, túhu obnoviť prestíž a moc moslimských krajín ako odpoveď na vzostupný vplyv Západu. Sekularistickí modernizátori sa pokúsili oživiť moslimskú slávu a adaptáciou západných ideí a technických vymožeností prekonať dedičstvo korupcie, inkompetencie a zlyhaní Otomanskej ríše. Islamizmus sa tiež snaží oživiť moslimskú slávu a prekonať dedičstvo korupcie, inkompetencie a zlyhaní, ale dáva prednosť obnovovaniu ahistorického, "čistého" islamu a transformácii národa na lojálne spoločenstvo veriacich.

Hoci oba prístupy boli hnané túhou zaistiť moslimskú nezávislosť a predstaviť sa ako hnutie ... a odporu proti Západu, oba boli sformované aj západným vplyvom. U sekularistických modernizátorov je to samozrejmé. Ale ani sekularizmus, socializmus a nacionalizmus neboli idey, ktoré vznikli prirodzene v moslimskom svete. Vzťah radikálneho islamu k západným vplyvom je (predsa však) oveľa komplikovanejší. Do istej miery nespokojnosť, ktorej vyjadrením je radikálny islam, je podobná tej, ktorá živila extremistické politické skupiny na Západe. ...

Pod slobodou v islamskom svete sa obyčajne rozumie národná nezávislosť, alebo sloboda spoločenstva veriacich vykonávať obrady svojho náboženstva a nie natoľko sloboda jednotlivca. Slovo "islam" znamená podriadenosť alebo poslušnosť a vo svojej expanzívnej fáze sa islam určite šíril podrobením porazených národov a nie presvedčovaním či konverziou. Je to sloboda podriať sa či odovzdať do Božej suverenity, merať predovšetkým externými požiadavkami piatich stĺpov [t. j. päť povinností každého moslima na ktorých je založený islam: (1) vyznanie viery, (2) modlenie päť razy za deň, (3) dobročinné dary, (4) púť do Mekky, (5) postenie počas Ramadanu, pozn. GV].

U kresťanstva je situácia celkom iná. Hoci Korán takisto hovorí o Božej láske, prevažujúci dôraz dávaný v Evanjéliach na požiadavky tejto lásky vedie celkom iným smerom. Život viery je predovšetkým životom vnútorným a prehĺbujúca kultivácia tohoto života zna-

mená príkaz žiť podľa zákona a udržiavať ho (v sebe) ako príkaz lásky. Pojmy zodpovednosti, slobody a ľudskej osobnosti, ktoré sú v tomto zhrnuté, sú radikálne odlišné od tých, ktoré operujú v islame. Bez nich by sa nikdy nevyvinuli individualita a individualizmus, ktoré na Západe považujeme za samozrejmé..

Mnohé dôležité dôsledky pre rozvoj demokracie a slobodnej spoločnosti plynú z rozdielov medzi kresťanstvom a islamom. V istom zmysle (však aj) islam je individualistický. Keďže tam nie je cirkev, vzťah veriaceho k Bohu je priamy a nesprostredkovaný. Ale v dôsledku tohto ostáva jednotlivec viacej vystavený ovládaniu zvonka. Chýbanie akejkoľvek ústrednej (náboženskej) inštitúcie v islame zabránilo vzniku protiváhy vo forme sekulárneho štátu. Štát bol preto ničím, čo bolo nasadené na spoločnosť a nie niečo, čo v nej malo svoje korene. Dôsledkom tejto kombinácie (a) chýbajúcej jasnej deliacej čiary medzi verejným a súkromným, a (b) problematického postavenia štátu voči spoločnosti je to, že vláda a inštitúcie sú vystavené korupcii a ľahko sa dostanú do rúk mocných rodinných sietí.

Hlboký vplyv islamu na formovanie kultúry, charakteru a spoločnosti krajín v ktorých dominuje, obzvlášť na Strednom východe, predstavuje kritickú prekážku pre globalizáciu. Ale predstavuje tiež dôležitú výzvu. Globalizácia nezmizne (aspoň nie v dohľadnej dobe) a hoci to je ohromná moc, nie je neprekonateľná—ako to ukazujú dejiny prvej poloviny dvadsiateho storočia. Ale ani islam nezmizne ani nebude zredukovaný do stavu súkromnej voľby žitného štýlu. Je však možné nájsť cestu vpred aj za týchto podmienok, bude to však vyžadovať radikálne prehodnotenie sekulárnych predsudkov o údajne iba negatívnej roli, ktorú náboženstvo hraje v politickom živote. Úvahy Jána Pavla II na túto tému, sú dobrým miestom, kde začať, a interakcia medzi Západom a islamom sú zasa dobrým miestom pre pokus o ich aplikáciu. Pritom môžeme objaviť, že náboženstvo ani zďaleka nie je kritickou prekážkou, ale *kritickou zložkou*, ktorá umožňuje slobodu na celom svete.

Problém s globalizáciou, ako dnes funguje, spočíva v jej tendencii podporovať sekularizáciu u národov a kultúr, ktoré nie sú a ani nechcú byť sekulárne.

Zo strany Západu bude treba zrieknuť sa ilúzie, že jestvuje iba jeden spôsob ako byť moderný, iba jeden spôsob ako byť demokratický a iba jeden spôsob ako budovať a riadiť ekonomiu. Slovom *Keneth Minogue*-a [známy „konzervatívny“ professor politických vied na *London School of Economics*, autor viacerých kníh, pozn. G.V.], demokracia vznikla na Západe “organickým vývojom” zo zvyklostí a inštitúcií trvajúcich po storočia a ktoré ju dnes pomáhajú udržovať na “dôkladnej úrovni”. Ako poukazuje Michael Novak, toto nie je výsledkom “čiste racionálnym, abstraktným a pojmovým” ale produktom mnohých generácií “sociálneho experimentovania”. Malo by to platiť aj pre moslimské krajiny. Zabúdame, že otvorenosť demokratického rozvoja znamená, že sa môže pohybovať rôznymi smermi a nadobúdať rôznych foriem. Toto je jedným z dôvodov prečo je tak dôležité pozorovať a študovať pokusy s demokraciou, ktoré súčasne prebiehajú v islamskej republike Irán. Hoci na žiaden spôsob nie dokonalé, nemali by ostať mimo našu pozornosť iba preto, že to nie sú pokusy so sekulárnou demokraciou.

Čo sa týka islamu, tento by mal znovuobjaviť niečo z intelektuálnej pružnosti, ktorá viedla k jeho vedeckej a kultúrnej sláve v období, medzi deviatym a pätnástym storočím. Pojem demokracie, ako je chapaný na Západe, je problematický pre islam zčasti preto, lebo je asociovaný so západnou dominanciou, a zčasti preto, že princíp suverenity ľudu, na ktorom je založený, ho robí nezlučiteľným so suverenitou božou. Treba rozpracovať takú koncepciu ľudskej osoby, ktorá uznáva, že spolu s atribútami ako láska a rozum, aj sloboda je súčasťou ľudskeho charakteru — a že toto vedie k legitímnej autonómii pod suverenitou Pravdy (the truth). Je jasné, že toto je veľmi dlhodobý projekt, keďže islam má tendenciu vidieť slobodu viac ako niečo externé a podmienené božou suverenitou, a nie ako niečo interné a prináležiace ľudskej bytosti. Zákon a morálka sú podobne videné viac ako externé zásady ustanovené božou vôľou a nie ako formulácie praktického poznania dobra “zapísaného v srdci”, ktoré slúžia ako základ kresťanskej koncepcie svedomia.

Úprimné diskusie s islamom na tieto témy a podľa týchto smerníc by urobili tiež prijateľnejším koncept ľudských prav. Dokiaľ totiž ľudské práva budú videné ako presadzujúce záujmy jednotlivcov proti potrebám

rodiny, spoločenstva a viery, budú aj naďalej odmietané v islamskom svete ako nástroje Západu zavádzajúce spoločensky rozkladný individualizmus.

Sekulárne pokusy reagovať na túto situáciu tým, že sa postaví ľudské práva na bázu akéhosi najmenšieho spoločného menovateľa, ako je napríklad cieľ zamedziť utrpenie a pokorenie, nepomáhajú lebo úmyselne obchádzajú základnú filozofickú otázku o podstate človeka a podmienkach jeho blahobytu. Pre obe stránky zoznámenie sa s personalizmom Jána Pavla II otvára nové možnosti vzájomného porozumenia a spoločnej bázy.

Kontakt medzi globalizáciou a islamom vyžaduje pozitívne prístupy z oboch strán. Jedným príkladom praktických a okamžitých opatrení zo strany Západu by mohol byť dôraz na to aby západné médiá boli citlivejšie voči kultúrnym hodnotám zámorských krajín. Elektronické médiá a medzinárodný reklamný priemysel vyvíjajú silný nátlak na lokálne kultúry a preto citlivosť pre islamské hodnoty pri zobrazovaní žien, a znormalizovanie ľudských vzťahov a spôsobov chovania, ktoré moslimi považujú za scestné, by boli dôležitým krokom vpred.

Na druhej strane, prioritou pre islamské krajiny by malo byť smerovanie k vytvoreniu jasnejších hraníc medzi verejnou a súkromnou záujmovou sférou, už aj len preto, aby sa mohli osloviť problémy s korupciou. Niektorí moslimovia tvrdia, že Shari'a [islamské právo vychádzajúce z Koránu a obsahujúce pravidlá a predpisy pre islamský svet, pozn. G.V.] je nezmeniteľná, ale aj tak je pravdou, že bola vždy dopĺňovaná zvykovým právom a štátnymi zákonmi. Toto platí do rôznych stuňov až dodnes, dokonca v tých šiestich moslimských krajinách, ktoré sa vyhlásili za islamské. Je tu preto priestor pre rozvinutie konceptu právnej osoby pre korporácie, ktorý by výdatne pomohol vyčleniť legitímnu verejnú sféru a prispel k posilneniu politických ako aj ekonomických slobôd. Vytvorenie skutočných a účinných vládnych a mimovládnych sociálnych agentúr by tiež pomohlo ako protiváha radikálnych islamických skupín, ktorých extenzívne sociálne organizácie hrajú významnú úlohu pri vytváraní a udržiavaní podpory pre islamizmus medzi chudobnými a opustenými obyvateľmi miest.

Mohli by sme uviesť ešte veľa iných návrhov, ale v pozadí všetkých je potreba intelektuálneho posuvu zo strany Západu, ktorý by náboženstvo nepovažoval viac za kameň úrazu pre slobodu, ale skôr za uholný

kameň. Moslimovia sú ľudské bytosti a sloboda je súčasťou ich prirodzenej povahy bez ohľadu na obmedzenia dané dejinami a kultúrou. Demokracia sa môže vyvinúť v islamskom svete práve tak ako sa úspešne vyvinula na mnohých nepravdepodobných miestach za posledných tridsať rokov dvadsiateho storočia. Možno sa nevyvinie veľmi skoro, možno nie veľmi rýchlo a temer celkom iste sa nevyvinie podľa našej predlohy. Držať túto možnosť otvorenou je jedným z pozitívov, ktorým by globalizácia mala slúžiť. Nesprávny druh globalizácie by však túto možnosť uzavrel na niekoľko generácií. Výsledok bude závisieť na ochote Západu a medzinárodných agentúr prehodnotiť a dobre si rozmyslieť, čo je hnacou silou globalizácie a aký druh globalnej kultúry, je jej cieľom. Skúškou ohňom bude schopnosť globalizácie brať vážne náboženstvo. Treba rešpektovať a brať do úvahy vieru, ktorá stojí v strede života ľudí nezapadných kultúr aby všetci mohli byť naozaj účastní rozšírenia slobody a blahobytu, o ktoré sa globalizácia snaží.

Osudovou otázkou je to, či Západ bude vedieť prekonať svoju sekularistickú predpojatosť. Uvoľniť miesto v centre kultúry "pre náboženský zážitok a vnútorný život" neznamená volanie po teokracii. Pravda a sloboda nie sú dve buď-alebo propozície. Demokracia musí toto znovu objaviť a globalizácia sa to musí naučiť. Lebo osudným omylom nie je myslieť si, že by sloboda mohla zvíťaziť nad náboženstvom, ale to, že by sloboda mohla byť úspešná bez náboženstva.

Michael Casey is Permanent Fellow in Sociology and Politics at the Australian session of the John Paul II Institute for Marriage and the Family and a sociologist on the staff of Archbishop George Pell of Sydney. This essay won the Acton Institute's 2001 Novak Award.

Podriadenie vyšších náboženstiev štátom alebo iným sekulárnym ustanovizniám je úpadkom do pravekých podmienok keď náboženstvo bolo nedeliteľnou súčasťou celkovej kultúry nejakej predcivilizačnej spoločnosti, alebo nejakej ranej civilizácie obmedzenej v jej duchovnom a zemepisnom rozsahu. Vyššie náboženstvá sa budú vždy musieť vystríhať sociálnych a kultúrnych záplietok. Toto je neodmysliteľná podmienka pre splnenie ich pravého poslania. Toto poslanie sa netýka priamo sociálnych a kultúrnych vzťahov medzi ľuďmi; týka sa vzťahu medzi každým ľudským jednotlivcom a vyššou duchovnou prítomnosťou na ktorú vyššie náboženstvá ponúkajú nový pohľad.

Arnold Toynbee, *A Study of History*, OUP 1972

Z vyhlásenia islamskej konferencie

Leiter islamischer Zentren und Imamen in Europa

Graz, 15. júna 2003

(Grazer Erklärung na <http://www.islamische-glaubensgemeinschaft.at/>)

Predovšetkým sa tu konštatuje, že už viac ako 10% obyvateľov Európy je moslimského vyznania a že "moslimi majú s ostatnými náboženskými spoločnosťami a svetonázormi (mnohé) spoločné normy a hodnoty". Rozhodne sa odmieta pojem "európskeho islamu"; iba termín "islam v Európe" môže vystihovať to, že sa vyvíja islam európskeho razenia z jediného náboženstva, islamu. Doprevádzať a podporovať tento proces svojimi teologickými znalosťami požujú imamovia a vedúci islamských centier za svoju úlohu. Islam je skrze historické a kultúrne konexie neoddeliteľne spojený s európskymi dejinami a je mnohosľubnou nutnosťou si toto silnejšie uvedomovať budovaním a prehĺbovaním dialógu s ostatnou Európou. Niektoré uzávery Konferencie:

- ◆ Európski moslimi sú si svojej náboženskej identity ako moslimi, ale aj svojej spoločenskej identity ako Európania, rovnako vedomí.
- ◆ Islamské poslanie je stavané na umiernenosti a preto sa odmieta akýkoľvek prejav fanatizmu, extrémizmu a fatalizmu.
- ◆ Stredoveké delenie sveta na *Dar al Islam* (Dom islamu) a na *Dar al harb* (Dom vojny) sa zamietajú lebo nemá svoj základ ani v Koráne ani v Sunne a nemá ako historicky prekonaný jav v súčasnosti žiadnu platnosť.
- ◆ Ľudské práva sú ústrednou zložkou islamu; muž a žena sú v islame rovnocennými partnermi.
- ◆ Moslimovia musia prejavovať lojálnosť k ústave a zákonom aj čo sa týka ich sekulárnych štruktúr.
- ◆ Pluralizmus platí v islame ako Božia vôľa. Myšlienka demokracie je skrze princíp "šura" zakotvená v koráne.
- ◆ Požaduje sa uznanie islamu vo forme právne definovaného vzťahu, ktorý podporuje integráciu moslimov do (európskej) spoločnosti. K tomu patrí právo na slobodné a verejné praktizovanie náboženstva a právo na vnútornú autonómiu, ktorá umožňuje zachovanie samosprávnosti ako to vyžaduje islam.
- ◆ Výstavba mešít, islamských cintorínov, právo na islamské oblečenie pre ženy v povolani a právo kóšerovať sú bezpodmienečné požiadavky islamského spoločenstva.
- ◆ Kvalitná inštitucionalizovaná islamská výchova je zárukou proti úzkoprstosti, fanatizmu a fatalizmu. K tomu patrí vytváranie fakúlt pre výchovu na európskej pôde udomácnených islamských právnikov. Z týchto islamských fakúlt by mala vychádzať podpora nového právneho systému, ktorý je v súlade s európskou spoločnosťou.
- ◆ Iba ten kto ovláda reč krajiny v ktorej žije sa môže považovať za pravého príslušníka tejto krajiny. Vzdelaní moslimovia môžu na základe svojich vedomostí stavať mosty spolupráce nie iba na intelektuálnej pôde univerzít.

pokračovanie zo strany 3:

Časy sa zmenili. Francúzsko už nič neverí čo povie hypervelmoc. Ak Chirac v zmysle *brinkmanship* chcel dnes Američanov odstrašiť od posledného kroku tak sa mu to nepodarilo. To ale platí aj obrátene: Ak chcel americký prezident odstrašiť svojho francúzskeho kolegu od použitia veta tak aj tento výpočet nevyšiel. Je tu však rozdiel, lebo *brinkmanship* medzi nerovnými musí skončiť ako fraška, alebo ...? Iracké zranenie iba posilnilo rozhodnutie francúzskeho prezidenta, robiť to pre Ameriku v Európe stále ťažším a ešte len teraz dávať starému kontinentu svoju, francúzsku, pečat'.

Na Európsku úniu prichádza zmena paradigmov, dajú sa očakávať celkom iné priebehy, svojvoľné, ktoré idú proti prúdu lacným organogramom. *Europa semper integranda?* Unilateralismus vládne a nie je privilegiom Francúzska. Aj Gerhard Schröder ju praktikoval, keď vlni hodil do hry druhú "nepísanú nemeckú ústavu", dobré vzťahy k USA, aby sa zachránil pred hroziacou volebnou porážkou.

Národné sebecké/sebavedomia ponesú až na ďalšie budúcnosť Európy. Amerika ostáva ako katalyzátor na ktorej sa táto budúcnosť bude rozhodovať. Celkom v čele tejto súťaže sebeckých beží vedľa Francúzska aj Anglicko, ktoré Ameriku v jeho globálnej úlohe nielen chápe, ale aj zdraví, bez akýchkoľvek konkurenčných pocitov ako to je v prípade Francúzska. Tomu sa niet čo diviť, veď Británia sama raz bola globálne angažovaná. A tak im dobre padne nachádzať v USA akéhosi svojho dediča.

Irak triedi duchov. Hrozí masové zničenie ilúzií — v OSN, ale predovšetkým v Európe. Tam je medzi všetkými nezdopovedanými otázkami tá namierená do Ameriky najosudovejšia. Toto vrhá ostré svetlo na národné divergencie a konkurencie, ktoré mali vlastne patriť už minulosti.

Cirkev a vedecká komunita budú sa neodvratne navzájom ovplyvňovať; ich poslania nepripúšťajú izoláciu. Veda môže očistiť náboženstvo od omylov a predsudkov; náboženstvo môže očistiť vedu od modloslužobníctva a falošných absolutizmov. Každá z nich môže vziať tú druhú do širšieho sveta, do sveta v ktorom obe môžu prekvitať. Potrebujeme sa navzájom, aby sme boli tým, čím musíme byť, tým čím sme povolani aby sme boli.

Ján Pavol II

Nemecko povyšuje status svojich Židov

Desmond Butler v *The New York Times*, 15.11.2002

BERLIN, Nov. 14 — Kancelár *Gerhard Schröder* oznámil dnes dohodu, ktorá dáva *Ústrednej rade nemeckých Židov* také isté právne postavenie aké majú Rímskokatolícka a protestantské cirkve.

Dohoda berie na vedomie mohutný vzrast nemeckej židovskej komunity z asi 30 tisíc v roku 1990 na asi 100 tisíc dnes, väčšina z nich z bývalého Sovietskeho zväzu, ktorých Nemecko súhlasilo prijať roku 1991.

Paul Spiegel, predseda *Ústrednej rady nemeckých Židov* sa pripojil ku kancelárovi Schröderovi keď dohodu oznamoval. "Toto je historická udalosť" povedal. "Fakt, že Židia tu zasa žijú v značných počtoch je niečo, čo tí čo sa sem vrátili po roku 1945 si môžu iba ťažko predstaviť"

Podľa novej dohody vláda bude financovať spoločenské ustanovizne ako školy rovnako ako to robí s dvomi kresťanskými cirkvami. Nemecko poskytovalo peniaze *Ústrednej rade* na podporu náboženského a kultúrneho života nemeckých Židov a na reprezentáciu ich politických záujmov od jej zrodu v roku 1950. Teraz vláda strojnásobila tento ročný prídela na 3 milióny amerických dolárov.

Potrebuješ si božiu existenciu ešte len dokazovať ?
Vari si musíš zapáliť fakľu aby si videl Slnko ?

Stará orientálna múdrosť

Slovenský kresťanský samizdat

Vychádza štvrťročne v elektronickej forme ako PDF file (pre Acrobat Reader 3.0 – 5.1).

Vydáva: *George Virsik*,
Neusser Straße 453, D 50733, Köln.
gvirsik@t-online.de
<http://gvirsik.bei.t-online.de>

Za výber príspevkov a za obsah nepodpísaných príspevkov zodpovedá vydavateľ; za obsah podpísaných príspevkov autor.

Štvrťročník môže každý ľubovoľne, rozširovať, v elektronickej alebo vytlačenej forme.

To isté platí pre prípadné prevzatie článkov a príspevkov v komerčne či ináč vydávaných publikáciách s jedinou podmienkou, že bude plne udaný autor i zdroj (Slovenský kresťanský samizdat).